

Folketingets Udenrigsudvalg
Høring om dansk udviklingsbistand
27. januar kl. 9.00-11.45
Landstingssalen, Christiansborg
Talenoter – Finn Tarp
Hvad virker, og hvad virker ikke i dag?

Mange tak for ordet.

1. Indledning

Jeg vil gerne begynde mit oplæg i dag med at udtrykke min taknemlighed til Folketingets Udenrigsudvalg for invitationen til dagens høring om udviklingsbistanden. Jeg var her sidst for godt 10 år siden; og der er unægtelig løbet meget vand i åen siden da – både ude i den praktiske bistandsvirkelighed og i forskningen om bistandens effekter.

I slutningen af 2014 var jeg med Danidas bevillingskomité i Zimbabwe og Mozambique; efterfølgende i Vietnam, og ind imellem til halvårligt møde – denne gang i Lusaka – i African Economic Research Consortium – også kendt som AERC. Det genopfriskede rigtig mange minder og erfaringer.

Samlet set har jeg i årenes løb tilbragt 14 år i Mozambique og Vietnam med mange forskellige udviklingsøkonomiske opgaver; og i AERC har jeg i snart tre årtier været kollega med en bred vifte af Afrikas økonomer i deres forsøg på lære og opbygge kapacitet til gavn for Afrika.

Som udvalget ved, støtter Danmark aktivt Vietnam, Mozambique og AERC; så jeg vil i mit oplæg tage afsæt heri, og derudover kort kommentere den aktuelle Ebola-krise i Vestafrika.

Disse fire cases illustrerer nemlig hver på deres måde forskellige vinkler af bistandens virkelighed ganske godt. Langs af vej i mit oplæg vil jeg desuden referere til den eksisterende forskning om bistandens virkninger.

Udvikling er svært – og ikke alle investeringsprojekter lykkes, som enhver god virksomhedsøkonom ved. Det betyder ikke, at bistands-bundlinien er i problemer. Faktisk har bistanden samlet set været en rigtig god investering – i al fald på langt sigt de sidste 40 år. Og nu til min første case – Vietnam.

2. Case 1: Vietnam

Som udvalget vil være klar over, er Vietnam et land i rivende fremgang. Det har Vietnam været i et kvart århundrede med meget høje vækstrater; og Vietnam har verdensrekord i fattigdomsreduktion.

De sidste 15 år har jeg været leder af en række forskningsprogrammer i Vietnam om udviklingen i såvel land som by, og i både den private og den offentlige sektor. Fremgangen er ubestridelig.

Vietnam er endnu ikke et demokratisk land; men det er et eksempel på et land med en stærk udviklingsstat. Og et land som i rigtig mange år var verdens største modtager af bistand!

Bistanden er naturligvis kun en del af den udviklingsmæssige historie i Vietnam – men så afgjort en vigtig del.

Lad os tage tre konkrete eksempler:

- For det første, de færreste vil nok betvivle, at et lands fysiske *infrastruktur* spiller en central rolle i udviklingsprocessen. I Vietnam er store dele af bistanden – både den bilaterale og den multilaterale – blevet brugt til at udvikle vejnettet og anden infrastruktur overalt i landet. Det har så afgjort virket.

- Eksempel nr 2 er *kvalitetskontrol*: Danmark har i Vietnam været med til at udvikle internationalt anerkendte systemer for kvalitetskontrol med rejer og andre fiskeprodukter. Uden sikkerhed for god kvalitet, kan disse varer ikke eksporteres. Og faktisk eksporterede Vietnam for ikke mindre end 7.9 mia dollar rejer og fisk i 2014. Det er godt 700 kr pr vietnameser, og har naturligvis mange multiplikator-effekter på den private sektor.

Jeg kunne fortælle en tilsvarende historie om kvalitetskontrollen med frø. Uden gode frø, der faktisk spirer, og giver et højt afkast ville de vietnamesiske bønder ikke have klaret sig så godt; og deres børn ville ikke være mætte. Nej, det er ikke havre, der dyrkes i Vietnam: det er ris; men det med bonde-knolden og de mange fold – som Aksel Agerby digtede om i 1916 – gælder så sandelig også i Vietnam.

- *Privatsektorudvikling* er et tredje eksempel: Den private sektor har spillet en central rolle i Vietnam's success, og bistanden har bidraget med teknisk rådgivning, træning, kredit og kapital – som hver på deres måde har styrket den økonomiske udvikling i virksomhederne, store som små.

Så har bistanden til Vietnam givet mening? Mit svar er ja: bistanden har bidraget på effektiv vis med infrastruktur, opbygning af lokale institutioner, og har støttet udviklingen af den private sektor.

Det har givet **vækst og fattigdomsreduktion**; og Danmark ville ikke i dag stå med de mange forretningsmæssige muligheder, der tegner sig, uden dette engagement.

Nu til Case 2: Mozambique

3. Case 2: Mozambique

Mozambique er et land, mange af udvalgets medlemmer kender rigtig godt. Jeg kom selv til Mozambique første gang i 1980; og så på meget nært hold, hvordan landet blev ødelagt.

Det blev – som den amerikanske ambassadør engang udtalte – ruineret som direkte konsekvens af den kolde krig og apartheid, samtidig med at 1 mio mennesker blev slået ihjel, heriblandt både nære kollegaer og flere hundrede tusinde børn.

Jeg arbejdede i de år tæt sammen med Adriano Maleiane og Pedro Couto, der netop er blevet udnævnt til henholdsvis Økonomi- og Finansminister og Minister for Mineralressourcer og Energi i den nye mozambikanske regering.

Og hvad **vi** har set siden da, er noget, vi end ikke drømte om i 1986, da bunden blev nået.

1986 var også det år Præsident Samora Machel døde; hvor den sydafrikanske forsvarminister var lige ved at blive fanget inde i Mozambique; og hvor Renamo saboterede den plan for omfattende rehabilitering af cashew industrien, vi havde formuleret, og som Verdensbanken havde lovet at finansiere. Det så håbløst ud.

Men der blev fred: Og Mozambique kom til hægterne. Masser af success, og naturligvis masser af udfordringer. Renamo forbliver en politisk hovedpine; der er behov for god regeringsførelse; og de regionale ubalancer er bekymrende.

Hvad har bistanden så bidraget med i årenes løb? Lad os tage tre eksempler:

- Først et *omfattende humanitært arbejde*: Bistanden var med til at sikre ren og skær overlevelse for millioner af mennesker. Bistanden sørgede også for at de utallige natur-katastrofer førte til mindre død og lidelse end tilfældet ellers ville have været.

Og ja, bistanden var med til at sikre den svære overgang fra krig til fred, hvor den diplomatiske bistand via FN var central; og for nylig er de sidste af 300,000 landminer, som har lemlæset og dræbt, blevet ryddet af vejen.

- Eksempel nr 2 er investeringer i *uddannelse og sundhed*: Da jeg kom til Mozambique i 1980 var der 12 eller 13 agronomer. Dette antal er nu ganget med 100. Tilsvarende eksempler gælder for den almindelige primære skolegang; sundheds- og ernæringsbilledet er markant forbedret siden 1992; og HIV/Aids er nu et langt mindre problem end tidligere. Vi stod magtesløse, da min chauffør døde i 1984 – af noget vi knap nok vidste hvad var.

Investering i sundhed og uddannelse – i det økonomer sommetider kalder menneskelig kapital – er en god investering; udover at det naturligvis giver mening i sig selv.

- En tredje bistands-success er den *makroøkonomiske stabilitet og skattesystemet*: Parallelt med fremgangen i en serie grundlæggende velfærdsmål har Mozambique formået at opnå og bevare makroøkonomisk stabilitet.

Det har skabt ro og en grad af forudseelighed, som ikke er set før. Det er afgørende for den private sektor, og bistanden har spillet en central rolle her – både i form af penge, men så sandelig også med erfaringer og ideer – og samtidig er skattesystemet under opbygning med dansk bistand så bistandsafhængigheden mindskes.

Nej, Mozambique er langt fra på niveau med Vietnam; men så sandelig på et helt andet niveau end i 1986 og 1992; og vi har nu en ny regering på plads, som selv de hårdeste kritikere anerkender som yderst kompetent og vel-afbalanceret.

Hvad disse to lande-eksempler samlet peger på, er det vi også finder i omhyggeligt udførte økonomiske studier: nemlig at bistanden har bidraget på signifikant vis til økonomisk vækst og udvikling.

På trods af alle vanskeligheder er den gennemsnitlige indkomst i Mozambique steget fra 255 dollar i midten af 80erne til nu et godt stykke over 600; og i Vietnam fra 239 til godt 2000.

Men lad mig for en sikkerheds skyld tilføje: vi finder ikke at bistanden bidrager i alle tilfælde, i alle år; og der er desværre stadig alt for mange fattige mennesker i verden; men når bistanden designs fornuftigt gør den en klar forskel; og kan være med til at sikre, at lande ikke vender tilbage til krig og ufred.

Og nu til AERC som tredje case.

4. Case 3

Årsagerne til Afrikas problemer er mange; og nogle stikker dybt; men én af de centrale faktorer i 80erne og 90erne var svaghederne i den økonomiske politik. AERC blev startet i 1988 med det formål at bidrage til at løse op for dette problem.

Indtil da havde de fleste lande været ret så isolerede uden mange muligheder for at udveksle erfaringer og hjælpe hinanden, f.eks. i forhold til de ret så komplicerede forhandlinger med Verdensbanken og IMF.

I dag er AERC en velfungerende regional institution, og Afrikas førende udviklings-tænketank. Uden bistand ville dette aldrig være blevet en realitet. Dette gælder f.eks. i følgende tre dimensioner:

- For det første i fht den *makroøkonomiske styring*: I Danmark kender vi alt til betydningen af at have dygtige nationalbank-direktører.

Et af AERCs store resultater er, at det har udklækket en lang række af de meget respekterede nationalbankdirektører, vi i dag finder i Afrika:

Benno Ndulu i Tanzania, Armando Gove i Mozambique, Nduna Ndungu i Kenya, Emmanuel Tumusiime fra Uganda og mange andre.

- Men hertil kommer *for det andet*, at AERC har stået for et helt enestående uddannelses-program der omfatter ikke mindre end 16 afrikanske universiteter. Hundreder af afrikanske økonomer og landbrugs-økonomer har fået kurser, der er på højde med, hvad vi finder andre steder i verden.
- Det tredje eksempel drejer sig om *netværkskabelse*. Et mondænt eksempel herpå er Davos.

AERC er de afrikanske økonomers mulighed for at netværke; AERC hjælper dem, der gør det hårde arbejde med at holde de afrikanske økonomier på ret kurs.

Nej, det er ikke nemt at måle og veje de mange indirekte effekter heraf i vores resultat-orienterede verden; men det er måske værd at bemærke, at rigtig mange lande i Afrika har klaret den aktuelle økonomiske og finansielle krise bedre end Europa. Og det på trods af alle de mange andre udfordringer Afrika står med.

5. Case 4

Den fjerde case er den aktuelle ebola-krise i Vestafrika, i Sierra Leone, Liberia og Guinea. Der arbejdes med rette meget hårdt på at begrænse en endnu større sundhedskrise, som nemt kunne få katastrofale dimensioner og påvirke os alle.

Det ér svært – bistandsaktørerne arbejder med regeringer, som for ikke særlig længe siden blev etableret i skyggen af krig og konflikt. Det er regeringer, som har begrænset kapacitet; som står overfor store problemer; og hvor korrupsion er en virkelig udfordring.

Når den umiddelbare krise er overstået, skal der opbygges effektive sundhedssystemer, som i sagens natur er direkte afhængige af regerings-institutioner. At opbygge disse kræver pålidelighed og gennemskuelighed. Det ér svært – og hjælp udefra kan gøre en afgørende forskel.

6. Afslutning

Lad mig mig begynde mine afsluttende bemærkninger med at nævne, at ingen ved deres fulde fem kan hævde, at alt lykkes i bistanden. Det gør det naturligvis ikke.

Samtidig har vi – som jeg ser det – en moralsk pligt til at samarbejde med fattige mennesker og lande. Og denne vurdering forstærkes af, at der ikke findes – i den seneste forskning om bistanden – sagligt belæg for at hævde, at bistanden ikke virker som helhed.

Det skulle da lige være med den undtagelse, at man har helt urealistiske forventninger til, hvad der er praktisk og realistisk muligt.

Som udvalgets medlemmer ved, drejer udenrigspolitik sig bestemt ikke kun om moral. Men sagen er, at verden – og herunder Danmark – ville blive et endnu farligere sted at befinde sig, hvis ikke vi hjælper med til at bekæmpe sygdom og fattigdom og at fremme udvikling.

Med andre ord, og uden at være politiker, er det derfor i min optik oplagt, at det er i vores egen nationale interesse at have et aktivt bistandspolitisk engagement af stort og effektivt omfang. Og det virker som sagt på den samlede udviklings-bundlinie.

Jeg har i mit oplæg forsøgt at illustrere dette med fire cases:

- Bistand som har givet vækst og fattigdomsreduktion – Vietnam
- Bistand som har bragt et land på fode – Mozambique
- Bistand som har bidraget til et markant kvalitetsløft i den økonomiske politik i Afrika – AERC
- Bistand i form af et offentligt gode for os alle – sundhed i stedet for ebola

Det er på denne baggrund, jeg konkluderer, at det er i vores egen interesse at hjælpe de, som tilfældigvis er født i et fattigt udviklingsland langt fra Århus, hvor jeg selv kom til verden – for efterhånden en hel del år siden...

Det er nu engang bedre at bekæmpe ebola i byer og landsbyer i Vestafrika end at komme i den situation at skulle gøre det i København, Odense, Åbenrå, Ålborg eller ja Århus.

Måske jeg kan tilføje, at ja, jeg har faktisk oplevet alt det, jeg har talt om her i dag. Hertil kommer at UNU-WIDER's globale netværk fra 2011-13 gennemførte 250 studier om bistand og udvikling – med en bred vifte af erfarne forskere og bistandspraktikere fra 60 lande; jeg inviterer alle til at besøge vores web-site, hvis de vil vide mere.

Samtidig vil jeg gerne til allersidst fremhæve, at bistanden kun er ét element i et samlet dansk internationalt engagement. Bistand virker i samspil med diplomatiet og de fredsskabende operationer. Sammen med erhvervslivet, og det, der sommetider kaldes den danske ressourcebase.

Når dette samspil ikke virker – så har udviklings-bistanden det svært.

Mange tak for Deres opmærksomhed.

